

ANAYASA MAHKEMESİNİN İPTAL KARARI VEYA ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ SONRASINDA İDARİ DAVA AÇMA SÜRESİNİN YENİDEN DOĞMASI

Halil ALTINDAĞ*

ÖZET

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda düzenlenen dava açma süresinin hak düşürücü süre olduğu kabul edilmekle birlikte, mevzuatta ve içtihadta, dava açma süresi geçmesine rağmen, dava açılabilir istisnai haller kabul edilmiştir. Bu istisnai hallerden biri de Anayasa Mahkemesi iptal kararı veya yargı yolunu kapayan düzenlemenin kaldırılması sonrası, dava açma süresinin tekrar başlayacağı yönündeki içtihatır. Bu çalışmada Anayasa mahkemesi iptal kararlarının zaman içindeki etkisine dair açıklama yapıldıktan sonra, dava açma süresinin yeniden başlayacağını kabul eden kararlara yer verilecektir. Son olarak, bu içtihat ışığında, dava açma süresinin hangi tarihten itibaren yeniden başlayacağına dair değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dava açma süresi, Anayasa Mahkemesi, Geriye yürüme, İptal kararı

THE RECOMMENCEMENT OF THE TIME LIMIT TO BRING AN ACTION FOLLOWING AN ANNULMENT DECISION OF CONSTITUTIONAL COURT OR AN ABROGATION OF A PROVISION PREVENTING JUDICIAL REVIEW

ABSTRACT

Whereas the time limit to bring an action prescribed by The Procedure of Administrative Justice Act (Law No:2577) is deemed to be a lapse of time, exceptional situations are accepted in legislation and case law. One of the exceptional situations is the jurisprudence that the time limit to bring an action recommences following an annulment decision of Constitutional Court or an abrogation of a provision preventing judicial review. In this study, explaining the meaning of non-retroactive effect of the decisions of Constitutional Court, the decisions that accept the recommencement of time limit to bring an action will be given place and in the light of these decisions, the date from which the time limit recommences will be examined.

Keywords: time limit to bring an action, Constitutional Court, retroactive effect, annulment

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku ABD Araştırma Görevlisi

GİRİŞ

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun dava açma süresini düzenleyen 7. maddesinin ilk fıkrasında, özel kanunlarda aksi öngörülmedikçe dava açma süresinin idare mahkemeleri ve Danıştay'da altmış gün, vergi mahkemelerinde ise otuz gün olduğu düzenlenmiştir. Maddenin devam eden fıkralarında ise sürenin, kısaca ifade etmek gerekirse, birel işlemlerde yazılı bildirim yapıldığı tarihi, düzenleyici işlemlerde ise ilan tarihini izleyen günden itibaren başlayacağı hükmü yer almaktadır. Doktrinde ve mahkeme kararlarında dava açma süresinin hak düşürücü süre niteliğinde olduğu kabul edilmektedir¹. Bunun anlamı, dava açma süresi geçtikten sonra açılan davanın dava şartlarının karşılanmaması sebebiyle, esasa girilmeden, ön koşullar yönünden reddedileceğidir.

Kural bu yönde olmakla birlikte, idari işlemlere karşı kanunda öngörülen dava açma süresi geçtikten sonra dava açılmasının kabul edildiği birtakım istisna halleri mevcuttur. Bu haller ya mevzuatta düzenlenerek ya da içtihat yoluyla kabul edilmiştir.

Mevzuatta kabul edilen istisnalardan ilki İdari Yargılama Usulü Kanununun 7. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu hükme göre, düzenleyici işleme karşı dava açma süresinin geçmesinden sonra, düzenleyici işleme dayanılarak yapılan her uygulama işlemi, dayanak işlem için de dava açma süresini yeniden canlandırmaktadır. Bir başka istisna, İdari Yargılama Usulü Kanununun 9. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre, idari yargının görev alanına giren bir dava hatalı olarak adli ya da askeri yargı yerlerinde açılmış ve görev yönünden reddedilmiş ise, idari dava açma süresi geçmiş olsa dahi, görevsizlik kararının kesinleşmesinden itibaren otuz gün içinde idari yargıda dava açmak mümkündür.

Mevzuatta öngörülen istisnaların yanında, dava açma süresinin katılığını kırmak ve hakkaniyeti sağlamak amacıyla birtakım istisnalar içtihat yoluyla kabul edilmiştir. İçtihat yoluyla kabul edilen istisnalardan ilki, temel hak ve özgürlüklerin korunması² veya kamu personeli hukuku özelinde “işlemin süre gelen etkisi”, “idarenin kanunla bir işlem tesisine yükümlü kılındığı haller” gerekçeleriyle³ İdari Yargılama Usulü Kanununun 10. maddesine göre yapılan

¹ Turgut Tan, *İdare Hukuku*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2011, s. 1002.

² Tan, s. 1015; Cemil Kaya, “İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10. maddesi Uyarınca İdareye Yapılan Her Yeni Müracaatın Dava Açma Süresini Canlandırması”, *İÜHFİM*, Cilt 69, Sayı 1-2, 2011, s. 63 vd.

³ Kaya, s. 67.

her yeni başvurunun idari dava açma süresini canlandıracağıdır. Bu bağlamda örnek vermek gerekirse idareye imar durum belgesi talebiyle yapılan her başvuru, imar durum belgesine ve bu işlemin dayanağı olan imar planına karşı dava açma hakkı tanımaktadır⁴. Zira imar durum belgesi ve imar planı mülkiyet hakkı ile doğrudan ilgili işlemlerdir. Keza çalışma hürriyeti, seyahat hürriyeti gibi konularda da Danıştay benzer tutumu göstermektedir⁵.

Diğer istisnalar ise, Anayasa Mahkemesinin iptal kararı veya yargı yolunu kapatan düzenlemenin kaldırılması sonrası dava açma süresinin tekrar başlayacağı yönündeki içtihatlardır. Esasen çalışmanın konusunu bu son iki istisna oluşturmaktadır. İlk durumda yürürlükte olan bir yasanın idareye kanuni temel teşkil etmesi nedeniyle, açılacak davadan sonuç alamayacağını düşünen kişilerin, ilgili kanun hükmü Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildikten sonra dava açma hakkının yeniden doğması söz konusu iken; ikinci durumda bir işleme karşı yargı yolunu kapatan Anayasa hükmünün kaldırılması sonrası ilgili işleme karşı dava açma imkânının yeniden doğması hali söz konusudur.

A. ANAYASADA VE YASALARDA YARGI YOLU KAPATILAN İŞLEMLER

İdarenin tüm işlem ve eylemlerinin yargı denetimine tabi olması hukuk devleti ilkesinin en önemli unsurlarından biridir. Anayasa ve yasalarla yargı denetimi dışında bırakılan işlemler hukuk devleti ilkesine zarar vermekte ve kişilerin hak arama hürriyetini ihlal etmektedir. Doktrinde “yasama kısıntısı”⁶ olarak adlandırılan bu durum 1924 Anayasası döneminde bir anayasa yargısının olmaması nedeniyle sıkça görülmüştür⁷. 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 39. maddesinin (b) fıkrasındaki “Bu fıkra hükümlerine göre re’sen emekliye sevk edilenler hakkındaki kararlar katidir. Bu kararlar aleyhine hiçbir suretle kaza mercilerine başvurulamaz”⁸ hükmü, 6435 sayılı Bağlı Buldukları Teşkilat Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkında Kanunun 3. maddesinin ilk fıkrasındaki “bu kanun gereğince ittihaz olunacak vazifeden uzaklaştırma karar ve muamelelerinden dolayı bu muameleyi tatbik eden idare ve şahıslar aleyhinde hiçbir idari ve adli kaza merciine müracaat olunamaz” hükmü ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 13. maddesinde yer alan “Valilerce re’sen

⁴ Danıştay 6. Dairesi, 09.03.2007 tarih ve E:2005/214 ve K:2007/1461 sayılı karar.

⁵ Detaylı bilgi ve örnek kararlar için bkz. Kaya, s. 63 vd.

⁶ Tan, s. 622.

⁷ Tan, s. 622.

⁸ Anayasa Mahkemesi, 30.01.1963 tarih ve E:1962/262 ve K:1963/21 sayılı karardan alıntı.

verilen uyarma ve kınama cezaları kesindir. Bunlar aleyhine idari ve adli kazaya müracaat olunamaz” hükmü 1924 Anayasası döneminde çıkarılan ve yargı yolunu kapatan kanunlara örnektir.

1961 öncesi sık görülen bu duruma tepki olarak 1961 Anayasası *yargı yolu* başlıklı 114. maddesinde “idarenin hiçbir eylem veya işlemi, hiçbir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz” hükmünü getirmiş ve yargı bağıışıklığının önünü kapatmıştır. Bu hüküm sayesinde, yukarıdaki paragrafta örnekleri verilen, Parlamento’nun kanunlarla yargı yolunu kapatmasının, bir başka deyişle yasama kısıntılarının önüne geçilmiştir. Ayrıca mevcut yasama kısıntıları, Anayasanın bu hükmüne aykırılık teşkil etmesi sebebiyle Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş⁹ veya Parlamento tarafından değiştirilmiştir¹⁰.

Ancak 1971 yılında yapılan anayasa değişikliği ile madde, yargı bağıışıklığına imkân verecek şekilde, “idarenin her türlü işlem ve eylemine karşı yargı yolu açıktır” halini almıştır. Nitekim aynı anayasa değişikliği ile Anayasanın 144. maddesine “Yüksek Hâkimler Kurulu, adliye mahkemeleri hâkimlerinin özlük işleri hakkında kesin karar verir. Bu kararlar aleyhine başka mercilere başvurulamaz” hükmü eklenmiştir. Ancak bu hüküm Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir¹¹. Anayasa Mahkemesi günümüzde de tartışma konusu olan değiştirilemeyen maddelere aykırılık haline dayanarak, ilgili hükmün, devlet şeklinin cumhuriyet olduğu yönündeki değiştirilemeyen ve değiştirilmesi teklif dahi edilemeyen 9. madde hükmüne aykırı olduğu tespitinde bulunmuştur.

1961 Anayasasının 114. maddesinin 1971 yılında yapılan değişiklik sonrası aldığı hal 1982 Anayasasında da aynen korunmuş ve bunun yanında yargı denetimine tabi olmayan işlemler Anayasada sayılmıştır. 1982 Anayasasının ilk halinde yargı denetimine kapatılan işlemler şunlardır: Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler, Yüksek Askeri Şura kararları, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararları ve uyarma ve kınama cezaları ile ilgili disiplin cezaları¹².

⁹ Anayasa mahkemesi, 30.01.1963 tarih ve E:1962/262 ve K:1963/21 sayılı karar; 14.11.1962 tarih ve E:1962/221 ve K:1962/86 sayılı karar.

¹⁰ Tan, s. 623.

¹¹ Anayasa mahkemesi, 27.01.1977 tarih ve E:1976/43 ve K:1977/4 sayılı karar.

¹² Uyarma ve kınama cezaları kategorik olarak yargı denetimi dışında bırakılmamış, ancak kanunlarda bırakılabilmesine imkan tanınmıştır.

1982 Anayasası döneminde yargı yolunun kapalı olduğu konular bunlarla sınırlı kalmamış ve sıkıyönetim ile olağanüstü hallerde yargı yolunu kapayan düzenlemeler de getirilmiştir. 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununda 14.11.1980 tarihinde yapılan değişiklik ile “Bu Kanunla sıkıyönetim komutanlarına tanınan yetkilerin kullanılmasına ilişkin idari işlemler hakkında iptal davası açılmaz. Şahsi kusurları nedeniyle hukuki sorumlulukları ileri sürülemez” hükmü getirilmiştir. Anayasanın geçici 15. maddesinin¹³ kabul ettiği yargı bağımsızlığı nedeniyle bu hükmün Anayasaya aykırılığını ileri sürmek mümkün olmamıştır. Ayrıca 285 sayılı Olağanüstü Hal Bölge Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararıda 425 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişiklik yapılmış ve 7. maddesine “Bu Kanun Hükmünde Kararname ile Olağanüstü Hal Bölge Valisine tanınan yetkilerin kullanılması ile ilgili idari işlemler hakkında iptal davası açılmaz” hükmü getirilmiş ve yeni bir yargı bağımsızlığı yaratılmıştır. Ancak bu son düzenleme Anayasa Mahkemesi tarafından her ne kadar hukuk devleti yararına olsa da zorlama bir gerekçe ile iptal edilmiştir¹⁴.

Anayasada yargı bağımsızlığı yaratan bir diğer madde *Sporun Geliştirilmesi ve Tahkim* başlıklı 59. maddeye 2011 yılında eklenen son fıkradır: “Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz”. Uluslararası federasyonların talebi doğrultusunda ve niteliği gereği çok hızlı bir şekilde nihai karara bağlanması gereken bir alan olduğu gerekçesiyle böyle bir düzenleme yapılmıştır.

1982 Anayasasının pek çok yargı bağımsızlığı getirmesi doktrinde ve kamuoyunda eleştirilere neden olmuş ve 2001 ve 2010 yıllarında yapılan Anayasa değişiklikleri ile bu yargı bağımsızlıkları zayıflatılmıştır. 2001 yılında yapılan anayasa değişikliğinde geçici 15. Maddenin son fıkrası kaldırılmış ve 1980-1983 arasındaki kanun ve kanun hükmünde kararnamelerin anayasaya uygunluğunun denetiminin önü açılmıştır. 2010 yılında yapılan Anayasa

¹³ **Geçici 15. Madde/son:** Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığı iddia edilemez.

¹⁴ Anayasa mahkemesi, 22.05.2003 tarih ve E:2003/28 ve K:2003/42 sayılı karar. Karar beşe karşı altı oyla alınmıştır. Zorlama bir gerekçe denmesinin sebebi, Anayasanın 91. maddesine göre hak arama özgürlüğü olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleri ile sınırlandırılabilir. Anayasanın 125. maddesi olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleri için bir sınır teşkil etmemektedir.

değişikliğinde ise uyarma ve kınama cezalarının yargı denetimi dışında tutulması imkanı kaldırılmış ve Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu ve Yüksek Askeri Şura kararlarına getirilen yargı bağımsızlığı zayıflatılarak Yüksek Askeri Şuranın ilişik kesme kararları ile Hakimler Savcılar Yüksek Kurulunun meslekten çıkarma cezası kararlarına karşı yargı denetimi yolu açılmıştır.

B. ANAYASA MAHKEMESİNİN İPTAL KARARLARININ ZAMAN İÇİNDEKİ ETKİSİ

Hem 1961 Anayasasında hem de 1982 Anayasasında Anayasa Mahkemesi kararlarının geriye yürümeyeceği açıkça ifade edilmiştir. Her iki Anayasada da iptal edilen hükümlerin iptal kararının Resmi Gazete’de yayınlanmasından itibaren yürürlükten kalkacağı hükmüne yer verilmiştir. Ancak açık hükme rağmen, Anayasa Mahkemesinin kararlarının zaman içinde etkisi, bir başka deyişle geriye yürüyüp yürümeyeceği doktrinde ve mahkeme kararlarında her zaman tartışma konusu olmuştur. İptal kararının niteliği ile Anayasadaki hükümlerin lafzi yorumunun bağdaşmadığı ve ilgili hükümlerin amaçsal yoruma tabi tutulması gerektiği savunulmuş ve bu görüş hem doktrinde hem de yargı kararlarında etkisini göstermiştir.

“İptal” ifadesi, hem Anayasa Mahkemesi kararları için hem de idari yargı kararları için kullanılmakta ancak her iki yargı kolunda farklı anlamlar yüklenmektedir. İdari yargıda iptal kararı tespit edici niteliktedir ve bir işlemin hukuka aykırı olduğu kanısına varan mahkeme, ilgili işlemi yapıldığı andan itibaren ortadan kaldıracak şekilde iptal kararı verir. Bir başka deyişle iptal kararı verilmiş tarihten geriye yürüyerek, işlemi hukuk aleminden, yapıldığı ilk andan itibaren kaldırır. Oysa Anayasa Mahkemesinin iptal kararının karar tarihinden veya iptal kararının Resmi Gazete’de yayınlanması tarihinden itibaren etki doğurduğu ve geçmişe etki etmediği, dolayısıyla tespit edici değil kurucu nitelikte olduğu ifade edilmektedir¹⁵. Ancak iptal kararının içeriğine bakıldığında, dava konusu olan işlemin hukuka aykırı olduğunun tespiti söz konusudur ve bu aykırılık esasen hukuka uygunluğu denetlenen işlemin yapıldığı andan itibaren ortaya çıkar veya denetimde referans alınan üst normun denetim konusu olan işlemde sonra yapılması halinde, referans normun yapıldığı andan itibaren ortaya çıkar. İptal kararına tespit edici değil de kurucu bir nitelik atfetmek iptal kararının niteliği ile bağdaşmamaktadır. Aksi bir kabul, denetimi yapan mahkemeye, denetime konu olan ve hukuka aykırı olduğu tespit edilen işlemin, iptal kararına kadar hukuka uygunluğunun

¹⁵ Yılmaz Aliefendioğlu, “Anayasa Mahkemesince Verilen İptal Kararlarının Zaman İçinde Etkisi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 3, 1990, s. 3.

tesisi yetkisinin tanınması anlamına gelecektir. Anayasa Mahkemesi kararları özelinde ele alırsak, bir başka deyişle, içeriği itibariyle Anayasaya aykırı olan bir kanun, Anayasa Mahkemesinin kararı ile karar tarihine kadar hukuka uygunluk kazanmaktadır¹⁶. Bu ise hukuka aykırı işleme sonradan icazet verilmesi niteliğindedir ve hukuk devleti ilkesi ile normlar hiyerarşisine aykırıdır.

İptal kararlarının geriye yürümemesi kuralının mutlak bir şekilde uygulandığı hallerde, iptal kararına kadar kanunun uygulanmasından zarar görenler cezalandırılmış veya kanunun uygulanmasından menfaat elde edenler imtiyaz elde etmiş olacak ve iptal kararı ile artık kanun uygulanamaz hale geldiğinden eşitlik ilkesine aykırı bir durum söz konusu olacaktır.

Anayasada iptal kararının geriye yürümemesi ilkesine getirilen bir istisna da bu gibi adaletsizlikleri giderme kaygısından doğmakla birlikte, tam bir hakkaniyet tesis edememektedir. Anayasanın 152. maddesine göre:

“Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

...

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır”.

Bu hükümden çıkan sonuç, Anayasa Mahkemesi iptal kararı öncesinde, ilgili kanunun uygulaması dava edilmiş ve Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulmuş ise, Anayasa Mahkemesinin kararı, karar tarihinden önce açılan davayı etkilemektedir. Ancak hükmün lafzi yorumu yapılırsa, Anayasa Mahkemesinin iptal kararı sadece Anayasa Mahkemesine itiraz başvurusu yapılan davayı etkileyecek, ilgili kanunun uygulaması niteliğindeki işlemlere karşı açılan fakat Anayasaya aykırılık iddiasının ileri sürülmediği davalarda uygulanmayacaktır. Bu durum ise hakkaniyete aykırı

¹⁶ Ali Ülkü Azrak, “Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği”, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt 1, 1984, s. 153.

sonuçlar doğuracaktır. Bu sebeple Danıştay, itiraz yolu sonunda verilen Anayasa Mahkemesi kararının, Anayasaya aykırılık iddiası ileri sürülmeyen fakat kararın verildiği tarihte derdest olan davalara da sirayet edeceğine karar vermiştir¹⁷.

Danıştay'ın yukarıdaki kabulü derdest davalar arasında ortaya çıkabilecek eşitsizliği giderme amacı taşımaktadır. Ancak Anayasa mahkemesinin iptal kararı öncesinde dava açılmayan işlemlere, Anayasa Mahkemesinin iptal kararının sirayet etmeyeceği yönündeki kararları, dava konusu edilen ve edilmeyen işlemler arasında eşitsizlik yaratmaktadır. Kanunun uygulandığı kişi, örneğin idari yargıda açacağı bir iptal davasında işlemin kanuna uygun olması sebebiyle iptal talebinin reddedileceğini düşünerek dava açmaktan imtina etmiş olabilir. Kişinin bu düşünceyle hareket ederek dava açmaması, kanaatimce onun iptal kararının etkilerinden yararlanmamasının gerekçesi olmamalıdır.

Eşitsizlik yaratmama ve Anayasaya aykırı olan bir kanunun kişilerin hukuki durumuna sirayet etmesinin önleyerek hakkaniyete uygun bir sonuca varma ile Anayasa Mahkemesi iptal kararlarının geriye yürümeyeceği yönündeki hükmün nasıl bağdaşacağı önemli bir sorun olarak görünmektedir. Bu çelişkinin giderilmesi için yukarıda da ifade edildiği üzere, hükmün lafzi yorumunun değil amaçsal yorumunun dikkate alınması gerektiği ileri sürülmektedir. Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının geriye yürümemesi ile amaçlanan, kanunun uygulanması ile elde edilen kazanılmış hakların korunması ve hukuk güvenliğinin zedelenmemesidir¹⁸. Nitekim Danıştay da pek çok kararında Anayasadaki geriye yürüme yasağını bu şekilde yorumlamaktadır¹⁹.

Geriye yürüme yasağının lafzi olarak yorumlanması gerektiği yönündeki görüşlerin temel dayanağı iptal kararı ile iptal edilen kanuna göre yapılan işlemlerin geçersiz sayılacağı ve bu durumun hukuk güvenliğini zedeleyeceğidir²⁰. Ancak iptal kararının geriye yürümesi kabul edilip, iptal edilen kanuna dayanılarak yapılan işlemlerden doğan lehe durumların

¹⁷ Danıştay 8. Dairesi, 17.09.1968, E:1967/153 ve K:1968/2783 sayılı karar. (Burhan Kuzu, "Anayasa Mahkemesinin İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği Sorunu", İÜHF, cilt 52, sayı 1-4, 1986-1987, s.216' dan naklen)

¹⁸ Yıldırım Uler, İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları, AÜHF Yayınları, Ankara, 1970, s. 23.

¹⁹ Kararlar için bkz. Uler, s. 23.

²⁰ Kuzu, s. 197.

korunması bir istisna olarak kabul edilirse, güdülen amaç açısından bir farklılık doğmayacaktır. Eğer geriye yürüme kabul edilip, lehe hukuki durumlar korunursa, ilgili kanuna dayanılarak yapılan ve kişilerin aleyhine olan durumların düzeltilmesi imkanı canlı kalacaktır. Oysa geriye yürüme kabul edilmezse, lehe olan durumlar korunmakla birlikte, aleyhe olan durumlara da dokunulamayacak, bir başka deyişle kurunun yanında yaş da yanacaktır. İptal kararlarının geriye etkili olduğunun kabul edildiği idari yargı sisteminde de iptal edilen işlemde doğan lehe durumların “müesses durum” kuramına dayanılarak korunması yerleşmiş bir uygulamadır. Dolayısıyla geriye yürümenin kabul edildiği idari yargıda, bu geriye yürüme kuralına istisna getirilmekte ve hukuk güvenliği ve lehe hukuki durumlar korunmaktadır. Dolayısıyla Anayasadaki geriye yürüme yasağını hukuk güvenliği ve lehe hukuki durumların korunması amacı çerçevesinde yorumlamak ve bunun mutlak bir ilke olarak görmemek gerekir. Aksi takdirde bu hüküm aleyhe hukuki durumları meşrulaştırma amacına hizmet edecek ve hakkaniyete aykırı bir sonuç doğuracaktır.

C. İDARİ DAVA AÇMA SÜRESİNİN YENİDEN CANLANMASI

Yargı yoluna başvurmayı engelleyen yasa veya Anayasa hükmünün yürürlükten kalkması sonrası veya uygulama işleminin dayanağı olan yasanın Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi üzerine kişilerin hukuk düzeninde meydana gelen bu değişimlerden yararlanıp yararlanamayacağı ve bunun koşulları, yukarıda kısaca değinildiği üzere, tartışmalıdır. Yargı kararlarında ve bu kararlara dayanarak doktrinde, Anayasa Mahkemesinin iptal kararının yalnızca derdest davaları etkileyeceği ve daha önce dava konusu edilmemiş işlemlere sirayet etmeyeceği kabul edilmektedir²¹. Ancak Danıştay’ın aksi yönde verdiği kararlar da vardır. İptal kararının yalnızca Anayasaya aykırılık itirazının yapıldığı davaya etki edeceği yönünde istisnai kararlarının²² yanında, dava konusu edilmeyen, bir başka deyişle iptal kararının verildiği tarihte hakkında derdest bir dava olmayan işlemler için yeni bir dava hakkını tanıdığı kararları da vardır²³.

²¹ Danıştay 8. Dairesi, 17.09.1968 tarih ve E:1967/153 ve K:1968/2783 sayılı karar; Danıştay 9. Dairesi, 17.12.1968 tarih ve E:1968/994 ve K:1968/2998 sayılı karar; Aliefendioğlu, s. 7.

²² Danıştay 13. Dairesi, 23.04.1981 tarih ve E:1981/133 ve K:1981/971 sayılı karar; 07.05.1980 tarih ve E:1979/3618 ve K:1980/1316 sayılı karar (Aliefendioğlu, s. 7’den naklen).

²³ Çalışmanın devamında bu kararlar detaylı olarak yer alacaktır.

Yukarıda ifade edildiği üzere yargı yolunu kapayan hükmün kaldırılmasının veya Anayasa Mahkemesinin iptal kararının yalnızca derdest davalara ve bundan sonra doğacak hukuki durumlara etki edeceğinin kabulü hukuk güvenliği ve idari istikrar ilkelerinin gerekleri ile orantısız bir kabuldür. İptal kararı veya yargı yolunu kapayan hükmün kaldırılması öncesinde yapılan ve dava edilmeyen veya dava edilemeyen işlemlerin bu hukuki durum değişikliklerinden yararlanamaması, hukuka aykırılığın tolere edilmesi anlamına gelir. Anayasaya aykırı bir kanun veya hak arama özgürlüğünü kısıtlayan bir hüküm nedeniyle haksızlığa uğrayan, aleyhine birtakım sonuçlarla karşılaşan kişilere yeni bir dava hakkı tanınması hukuk devleti ve eşitlik ilkelerinin gereğidir.

Yargı yolunu kapayan hükmün varlığı halinde kişiler davanın ön koşullar yönünden reddedileceğini bildiğinden dava açmamış ve yargı yolunu kapayan hüküm yürürlükten kalktığında ilgili işlem için dava açma süresi geçmiş olabilir. Keza bir kanuna dayanılarak tesis edilen bir işleme karşı, işlemin kanuna uygun olması sebebiyle bir sonuç alamayacağını düşünen kişi dava açmamış²⁴ ve ilgili kanunun Anayasa Mahkemesince iptali kararına kadar dava açma süresi geçmiş olabilir veya daha önce dava açılmış fakat Anayasa Mahkemesinin kararına kadar, açılan davada karar verilmiş ve kesinleşmiş olabilir. Anayasa Mahkemesi iptal kararı sırasında derdest bir davanın bulunması davanın tarafı açısından tesadüfi bir durumdur. İlgili işlemin birkaç yıl önce tesis edilmesi halinde, kişinin açacağı dava, işlemin kanuna uygun olması sebebiyle reddedilecek iken, Anayasa Mahkemesinin iptal kararı sırasında davanın devam etmesi halinde bu iptal kararından yararlanması söz konusu olacaktır. Aynı dönemde iki farklı kişiye ilişkin yapılan aynı işleme karşı iki kişinin dava açtığını düşünelim. Birinin davasının daha hızlı sonuçlanarak, işlemin kanuna uygun olduğu gerekçesiyle reddedilip kararın kesinleştiğini, diğerinin davasının ise belli sebeplerle uzaması ve tesadüfen Anayasa Mahkemesinin iptal kararı zamanında halen devam ettiğini varsayalım. Bu durumda ikinci dava Anayasa Mahkemesinin kararından etkilenerek farklı bir sonuç doğuracaktır. Ancak ilk davada verilen karar, Anayasa Mahkemesinin ilgili kanun hakkında verdiği iptal kararına kadar kesinleştiği için bu imkandan yararlanılamayacaktır. Dolayısıyla yalnızca Anayasa Mahkemesinin iptal kararı anında derdest olan davalarda iptal kararının etki doğuracağını kabul etmenin hakkaniyet ve eşitlik penceresinden bakıldığında yanlış olduğu görülmektedir.

²⁴ Yıldırım Uler, “Anayasa Mahkemesi Kararları Geriye Yürür”, Bahri Savcı’ya Armağan, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları 7, Ankara, 1988, s. 520.

Olması gereken, hem yargı yolunu kapatan hükmün kaldırılması hem de kanun hükmünün iptali sonrasında ilgililere yeni bir hukuki çare sunmaktır. Nitekim Danıştay'ın bu yönde kararları da mevcuttur. Ancak bu hukuki çarenin ne olduğu ve hangi sürelerde kullanılacağı konusunda da bu kararlar arasında bir birlik bulunmamaktadır.

Yargı yolunu kapayan yasa ve Anayasa hükümlerinin ortadan kalkmasının ardından, kişilerin iptal kararından itibaren yeniden başlayacak dava açma süresi içinde yargı yoluna başvurabileceği yönünde altmışlı ve yetmişli yıllarda Danıştay'ın verdiği kararlar bulunmaktadır. Altmışlı yıllarda önüne gelen bir davada Danıştay, yukarıda bahsi geçen 6435 sayılı Bağlı Buldukları Teşkilat Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkında Kanuna dayanılarak hakkında işlem tesis edilen kişinin, bu kanunun Anayasa Mahkemesince iptali üzerine şu kararı vermiştir:

*“6435 sayılı Kanunun, yargı yerlerine müracaat yolunu kapayan 3. Maddesi Anayasa Mahkemesince iptal edilmekle dava hakkı doğduğu ve Anayasa'nın 152. maddesindeki (iptal kararları geriye yürümez) hükmü müktesep hakların korunmasına matuf bulunduğundan davacı hakkında yapılan uyuşmazlık konusu emeklilik işleminin Danıştayca incelenebileceği...”*²⁵

Yetmişli yıllarda dava konusu olan bir başka örnek olayda, 1961 Anayasasının Yüksek Hakimler Kurulu kararlarını yargı denetimine kapatan 144. maddesinin Anayasa Mahkemesince iptali sonrasında açılan davada Danıştay şu kararı vermiştir:

*“...Yüksek Hakimler Kurulu Genel Kurul kararının iptali dileğiyle açılan davanın; anılan kurul kararlarına karşı yargı yoluna başvurmayı önleyen Anayasa'nın 144. maddesi hükmü Anayasa Mahkemesinin 27.1.1977 gün ve 4 sayılı kararı ile iptal edildiği, Anayasanın 152. maddesinin 3. fıkrasındaki Anayasa Mahkemesi iptal kararlarının geriye yürümeyeceği hükmünün kazanılmış hakları saklı tutmaya yönelik olduğu, iptal edilen yasa hükmünün yürürlük zamanında yapılmış olup da süresinde açılmış bir dava ile uyuşmazlık haline getirilmiş işlerde geriye yürüyerek etki yapması Anayasa'nın 151. maddesinin 1. fıkrası hükmü gereği olduğu, iptal kararının yürürlüğünden sonra 30 gün içinde açılan bu dava ile uyuşmazlık haline getirilen dava konusu işlemin de bu durumda kabulü gerekeceğinden...”*²⁶

²⁵ Danıştay 10. Dairesi, E:1965/2325 ve K:1965/917 sayılı karar, Danıştay Onuncu Dairesi Kararları, Ankara, 1972, s. 263.

²⁶ Danıştay Dava Daireleri Kurulu, 24.02.1978 tarih ve E:1977/309 ve K:1978/125 sayılı karar, Danıştay Dava Daireleri Kurulu Kararları I (1965-1978), Ankara, 1981, s. 230.

Her iki karara bakıldığında Danıştay işlem için geçerli ilk dava açma süresi geçmiş olsa da yargı yolunu kapatan hükmün ortadan kalkmasından sonra dava açma süresinin tekrar başlayacağına hükmetmiş ve süre başlangıcı olarak yargı yolunu kapatan yasa ve Anayasa hükümlerinin Anayasa Mahkemesince iptali kararının tarihini esas almıştır. Yargı yolunu kapayan hükümlerin Anayasa Mahkemesi kararı ile ortadan kalkması halinde kabul edilen bu durumun, yargı yolunu kapayan hükmün yasama organı tarafından kaldırılması halinde de geçerli kabul edilmesi gerekir. Nitekim 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile yargı yolunun kapalı olduğu işlemlerin bazılarında bu engel kaldırılmıştır. Dolayısıyla bu içtihadın bu işlemler için de yeni bir dava hakkı tanıyacak şekilde yorumlanması gerekmektedir. Ancak Danıştay ve ilgili Danıştay kararına karşı yapılan bireysel başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi güncel bir olayda aksi yönde karar vermiştir. Söz konusu olayda davacı, 11.11.2009 tarihinde kendisine verilen kınama cezasına, o tarihte kınama cezalarına karşı yargı yolu kapalı olduğu için dava açmamış fakat 2010 tarihinde Anayasada yapılan değişikliklerle uyarma ve kınama disiplin cezalarına karşı yargı yolunun açılmasının ardından hakkında daha önce verilen kınama cezasının iptali istemiyle açtığı dava, idari yargı tarafından süre aşımı gerekçesiyle reddedilmiş²⁷ ve bunun üzerine davacı adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi aşağıdaki gerekçe ile başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar vermiştir:

“34. Uyarma ve kınama cezalarına yargı yolunu açan yukarıda belirtilen düzenlemeler açısından ise kanun koyucu takdir yetkisini geçmişe etkili olma yönünde kullanmamıştır. Bu nedenle anılan düzenlemeler, yürürlüğe girdikleri tarih itibarıyla hüküm ifade etmemekte olup bu tarihten önce tesis edilen ve iptali için süresinde dava açılmayan disiplin cezaları yönünden yeni bir başvuru ya da dava hakkı sağlamamaktadır.

35. ... geçmişte verilen cezalara yönelik yeni bir dava hakkı da tanınmadığından başvuruçunun esasa yönelik herhangi bir iddiasının ve dolayısıyla söz konusu Anayasa değişikliğinin açtığı davada değerlendirilmesi ve uygulanması olanağı bulunmamaktadır.”

²⁷ Muğla 1. İdare Mahkemesi, 24.09.2010 tarih ve E:2010/2844 ve K:2010/2477 sayılı karar (ilk derece); Danıştay 12. Dairesi, 24.09.2012 tarih ve E:2011/2181 ve K:2012/5016 sayılı karar (temyiz); Danıştay 12. Dairesi, 24.10.2013 tarih ve E:2013/2748 ve K:2013/7397 sayılı karar (karar düzeltme).

36. başvurucu tarafından sunulan ve Danıştay'ın, Anayasa ve Kanun değişikliği göz önüne alınarak işin esası hakkında yeniden bir karar verilmesi gerektiği gerekçesiyle bozduğu kararlar ise uyarma ve kınama cezalarına karşı yargı yolunun kapalı olduğu dönemde ve fakat süresi içinde açılan, yargı yolunun kapalı olması gerekçe gösterilerek ilk derece mahkemelerince reddedilen ve Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra yargılanması henüz sonuçlanmamış, dolayısıyla işin esasının incelenmesinin mümkün olduğu davalara ilişkindir. Bu nedenle anılan kararlar başvurusunun açtığı dava açısından emsal teşkil etmemektedir."²⁸

Anayasa Mahkemesi ve Danıştay'ın davacının talebini reddederken kullandığı gerekçe davanın süresinde açılmamasıdır. Her iki mahkeme de davacıdan, kınama işlemi tesis edildiği zaman ve takip eden dava açma süresi içinde, yargı yolunun Anayasal ve yasal hükümlerle kapalı olduğu bir işleme, beyhude bir şekilde iptal davası açmasını gerekli görmektedir. Ayrıca iptal dava açılması yeterli olmamakta bu davanın Anayasanın yargı yolunu kapayan hükmün kaldırıldığı tarihte halen derdest olması aranmaktadır. Bir başka deyişle, süresi içinde dava açılmış olsa da yargı yolunu kapayan Anayasa hükmü değiştiğinde dava usulden reddedilerek kesinleşmiş ise yine Danıştay ve Anayasa Mahkemesinin korumasından yararlanılamamaktadır. Bu yönde bir karar tesadüflere kıymet vermekte, adalet ve eşitlik penceresinden bakıldığında tatmin edici bir sonuç doğurmamaktadır. Oysa yukarıda iki örneği verilen ve Danıştay'ın altmışlı ve yetmişli yıllardaki tutumun yansıtan kararlar örnek alınsaydı, davacının talebi kabul edilecekti. Zira davacı her ne kadar Anayasa değişiklikleri yürürlüğe girmeden dava açsa da ilk derece mahkemesi kararını verdiğinde yargı yolunu kapayan hükmü yürürlükten kaldıran değişiklikler yürürlüğe girmiştir ve ilgili değişikliğin yürürlük tarihi olan 23.09.2010'dan sadece bir gün sonra 24.09.2010'da davanın süreden reddi kararı verilmiştir. Bahsedilen eski içtihatların kabul ettiği kural, yargı yolunu kapayan hükmün kaldırıldığı tarihten itibaren yeni bir dava açma süresinin başlamasıdır. Dolayısıyla ilk derece mahkemesinin davayı süreden reddetmemesi gerekirdi.

Dava açma süresine dair bir diğer hassas konu, Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği bir yasaya dayanılarak yapılan işlemlere karşı yeni bir dava açma süresi tanınıp tanınmayacağıdır. Danıştay'ın bu konuda da genel içtihadı yalnızca Anayasa Mahkemesinin iptal kararı verdiği esnada derdest olan davaların bu karardan yararlanacağıdır. Ancak aksi yönde kararları

²⁸ Anayasa Mahkemesi, 06.03.2014 tarih ve başvuru no: 2013/852 sayılı karar.

da mevcuttur. Nitekim davacının, öğretmen olarak atandığı tarihte sürekli görev yolluğu almasını engelleyen kanunun Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi üzerine, iptali sonrasında sürekli görev yolluğunun ödenmesi talebiyle idareye yaptığı başvurunun reddi üzerine açtığı davada Danıştay şu değerlendirmede bulunmuştur:

“Öteyandan davalı idarece davanın süresinde açılmadığı öne sürülmekte ise de, açıktan atanmak suretiyle 27/9/2002 tarihinde öğretmen olarak ilk defa memuriyete başlayan davacı, atandığı tarihte yürürlükte bulunan 2002 Mali Yılı Bütçe Kanununun 6. maddesinin (g) bendindeki “ilk defa veya yeniden göreve alınanlar ile bunların aile fertlerine harcırah ödenmeyeceği ve 6245 sayılı Harcırah Kanunu ile diğer mevzuatın bu fıkraya aykırı hükümlerinin uygulanamayacağı”na ilişkin açık hüküm karşısında, 6245 sayılı Harcırah Kanununun 59. maddesi çerçevesinde göreve başladığı tarihten itibaren bir aylık süre içerisinde harcırah bildirimini düzenleme veya aynı süre içerisinde 2577 sayılı Yasanın 10. maddesine göre başvurma olanağına sahip değildir. Dolayısıyla davacı hakkında uygulanma olanağı olmayan 6245 sayılı Harcırah Kanununun 59 uncu maddesinin, davacının, harcırah verilmesi isteminin reddi üzerine açacağı davada dava açma süresinin hesaplanmasında dikkate alınması düşünülemez.

Bu itibarla, Anayasa Mahkemesinin 22/10/2002 günlü, E:2002/138, K:2002/96 sayılı kararıyla iptal edilen, ancak davacının açıktan atanmak suretiyle göreve başladığı 27/9/2002 tarihinde yürürlükte bulunan 2002 Mali Yılı Bütçe Kanununun 6. maddesinin (g) fıkrası uyarınca, göreve başladığı tarihten itibaren bir aylık süre içerisinde harcırah bildiriminde bulunması hukuken mümkün olmayan adı geçenin, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 10. maddesine göre yaptığı 17/4/2003 günlü başvurusunun reddi üzerine 16/5/2003 tarihinde açtığı davanın süresinde olduğunun kabulü gerektiğinden davalı idarenin bu iddiasına itibar edilmemiştir”²⁹.

Danıştay işlemin dayanağı olan kanunun iptali üzerine dava açma süresinin yeniden canlandırılabilmesine hükmetmiştir. Ayrıca Danıştay’ın burada süre başlangıcına ilişkin değerlendirmesi yukarıdaki kararlarından farklılık arz etmektedir. Yukarıdaki kararlarda yargı yolunun kapayan hükmün Anayasa Mahkemesince iptalinden itibaren dava açma süresini başlatan Danıştay, bu kararda Anayasa Mahkemesinin kararı üzerine İdari Yargılama Usulü Kanununun 10. maddesi çerçevesinde ilgilinin, işlemin

²⁹ Danıştay 2. Dairesi, E:2004/2513 ve K:2004/1601 sayılı karar.

geri alınması talebiyle başvuru yapılabileceğini ve idarenin vereceği cevap üzerine dava açma süresinin başlayacağını kabul etmiştir. İkinci Dairenin bu değerlendirmesine, benzer bir olayda İdari Dava Daireleri Kurulunun verdiği bir kararda da rastlamaktayız:

“Olayda 3.7.2003 tarihinde İmar Bankası ... Şubesindeki off-shore hesabını kapatıp aynı gün vadeli hesap açan davacının, bu hesaptaki parasının dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca ödenmediği; ancak daha sonra anılan Bakanlar Kurulu Kararının dayanağı olan 5021 sayılı Kanunun 1. maddesinin Anayasa Mahkemesinin 4.5.2005 günlü, E:2004/4, K:2005/25 sayılı kararıyla iptal edilmesiyle oluşan yeni hukuki durumun kendisine de uygulanması amacıyla Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kayıtlarına 20.6.2005 gününde giren 15.6.2005 günlü dilekçesi ile başvurduğu ve davalı idarenin 29.6.2005 günlü, 2270/26817 sayılı işlemi üzerine de 14.7.2005 günlü dilekçe ile bakılan davanın açıldığı anlaşılmıştır.

...

Anayasa Mahkemesi 23.6.2005 günlü, 25854 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 4.5.2005 günlü, E:2004/4, K:2005/25 sayılı kararıyla ... 5021 sayılı Kanunun 1. maddesiyle 4969 sayılı Yasanın Geçici 2. maddesinin değiştirilen (1) numaralı fıkrasının son paragrafının iptaline karar vermiş olup; kararın verildiği gün itibariyle kamuoyuna bildirilmesi nedeniyle konu ile ilgili bulunan idareler ve kişilerin bilgisi dahiline girdiği açıktır

Öte yandan, oluşan yeni hukuki durumdan dolayı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kayıtlarına 20.6.2005 günü giren davacı başvurusunun reddine ilişkin bireysel işlemin anılan Anayasa Mahkemesi kararının 23.6.2005 günlü Resmi Gazete’de yayımından sonra yani 29.6.2005 günü tesis edildiği görülmektedir.

Bu nedenlerle, davacının Anayasa Mahkemesi kararının doğurduğu sonuçlardan yararlanmak amacıyla 2577 sayılı Kanunun 10. maddesine göre idareye başvurarak bu yeni hukuki duruma göre off-shore hesabından mevduat hesabına aktardığı parasının ödenmesi talebinde bulunabileceği ve bu başvurusunun reddi üzerine dava açabileceğinin kabulü gerektiğinden işin esasının incelenmesi gerekmektedir”³⁰.

³⁰ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 08.06.2006 tarih ve E:2006/231 ve K:2006/542 sayılı karar.

Her iki karar da İYUK madde 10'a göre yapılan başvuru üzerine dava açma süresinin yeniden başlayacağını kabul etmiştir. Bu kabul yukarıdaki Anayasa Mahkemesi kararından itibaren dava açma süresinin başlayacağı yönündeki değerlendirmeye göre daha birey lehine olmakla birlikte, dava açma süresinin varlık sebebi konusunda ileri sürülen, idari istikrar ve idari işlemin uzun süre iptal edilebilirlik tehlikesine maruz kalmaması³¹ kaygılarıyla bağdaşırılığı tartışmalıdır. Zira bu durumda, Anayasa Mahkemesi kararından çok uzun süre sonra dahi İYUK madde 10'a göre yapılan başvuru üzerine, dava açma süresinin tekrar başlayacağı kabul edilmektedir. Anayasa Mahkemesi kararı veya yargı yolunu kapatan düzenlemenin kaldırılması tarihinden itibaren dava açma süresinin tekrar başlaması ise idari istikrar ilkesine daha uygun bir sonuç doğurmaktadır. Ancak yukarıda kısaca ifade edildiği gibi, Danıştay temel hak ve hürriyetler başta olmak üzere bazı alanlarda İYUK madde 10'a göre yapılan her başvurunun dava açma süresini yeniden başlatacağına karar vermektedir. Dolayısıyla İkinci Dairenin ve Dava Daireleri Kurulunun kabul ettiği sonucun idari yargıda görülmeyen bir durum yarattığı da söylenemez. Kanaatimce her iki sonuç da bireylere hak arama hürriyetini ve hukuka aykırı işlemlere karşı yargı yoluna başvurma imkânını tanıdığı için olumludur.

SONUÇ

Anayasada yargı yolunu kapayan işlemlere karşı dava açma imkânının olmaması veya bu işlemlere karşı dava açılabilirliği ön koşullar yönünden reddedileceği için, kişilerin hak arama hürriyetleri ihlal edilmektedir. Yargı yolunu kapayan bu hükümlerin Anayasa Mahkemesince iptali veya Anayasa değişikliği ile kaldırılması üzerine kişilere değişen bu hukuki durum üzerine yeni bir dava hakkı tanımak hukuk devleti ilkesi ve hakkaniyet gereğidir. Böylece yargı yolunu kapayarak idarenin denetlenmesine imkan vermeyen ve dolayısıyla hukuk devleti ilkesine aykırı olan hükümlerin ortadan kalkmasıyla, idarenin tüm işlem ve eylemleri için yargı denetimi tesis edilmiş olacaktır.

Benzer sonuç dayanağı olan kanun, Anayasa Mahkemesince iptal edilen idari faaliyetler için de kabul edilmelidir. Yapıldığı esnada kanuna uygun olduğu için yargı yoluna gitmeyen, bir sonuç alamayacağını düşünen kişilerin hakları, dayanak kanunun Anayasaya aykırı bulunması üzerine korunmalı ve yeni bir dava açma süresi tanınmalıdır. Burada işlemin muhatabının kanun henüz iptal edilmemişken yargı yoluna başvurarak, dilekçesinde, dayanak kanunun Anayasaya aykırı olduğunu iddia etmesi ve somut norm denetimini

³¹ Lütfi Duran, "İdari Kazada Dava Açma Müddeti," İÜHFİM, Cilt 11, Sayı 1-2, 1945, s.239.

başlatmasının mümkün olduğu, dolayısıyla yargı yoluna başvurmanın tamamen beyhude bir girişim olmayacağı iddiası ileri sürülebilir. Ancak yukarıda detaylı olarak açıklandığı ve örnekler verildiği üzere, derdest olan ve Anayasa Mahkemesine itiraz başvurusu içermeyen davaların da Anayasa Mahkemesinin iptal kararından faydalandığı göz önünde bulundurulursa, bu iddianın tesadüfen Anayasa Mahkemesi kararı ile çakışan davalara imtiyaz niteliğinde bir sonuç doğuracağı gözden kaçırılmamalıdır. Dolayısıyla böyle bir durumun ortaya çıkmaması için kanuna dayanılarak yapılan ve ilgililer aleyhine sonuç doğuran işlemlere karşı yeni bir dava açma süresinin canlandırılması hukuk devleti, eşitlik ve hakkaniyet gereğidir.

Böyle bir yorumun Anayasa Mahkemesi kararlarının geriye yürümeyeceği yönündeki açık hükümle çeliştiği iddia edilebilir. Ancak Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının derdest olan davalarda hukuki sonuç doğurması karşısında, geriye yürümenin mutlak olarak uygulandığı söylenemez. Ayrıca Danıştay içtihatlarında sıkça vurgulandığı üzere, geriye yürümezlik ilkesinin amacı idari istikrarın ve bireylerin iptal edilen kanunun yürürlükte olduğunu dönemde ilgili kanunun uygulanmasına olan güvenlerinin korunmasıdır. Dolayısıyla burada amaçlanan kanunun birey lehine doğurduğu sonuçların zarar görmemesidir. Ancak geriye yürümezlik ilkesinin mutlak olarak yorumlanması lehe hukuki durumların korunmasının yanında aleyhe hukuki durumlara da dokunulamaması anlamına gelecektir ki bu sonuç, Anayasa Mahkemesi kararı ile Anayasaya aykırı bir kanunun iptal kararına kadar yarattığı ve nitelik itibarıyla hukuka aykırı olan sonuçlara icazet anlamı taşıyacaktır. Dolayısıyla geriye yürümezlik ilkesinin mutlak bir biçimde yorumlanması, taşıdığı amaçla orantısız sonuçlar doğurmaktadır. İdari yargıda iptal kararları geriye yürümele birlikte, iptal kararına kadar doğurduğu bir takım lehe hukuki durumların müesses durum teorisi çerçevesinde korunduğu bilinmektedir. Benzer içtihadın Anayasa Mahkemesi kararları için kabul edilmesinde bir engel yoktur. Anayasada düzenlenen geriye yürümezlik ilkesi, lehe hukuki durumlara dokunulamaması şeklinde yorumlanabilir.

Anayasa Mahkemesi kararı veya yargı yolunun kapayan hükmün kaldırılması üzerine kişilerin dava açmadığı veya dava açsa da bir hukuki sonuç alamayacağını düşünerek dava açmadığı işlemlere karşı, yeni bir dava açma süresinin tanınması hukuk devleti ilkesinin gereğidir. Tanınacak dava açma süresinin Anayasa Mahkemesi kararı veya yargı yolunu kapayan hükmün değiştirilmesi tarihinden itibaren başlatılması kabul edildiği gibi, hukuk düzeninde meydana gelen bu değişiklikler üzerine İYUK madde 10'a

göre yapılan başvuru üzerine de dava açma süresinin başlayabileceği kabul edilmektedir. Kanaatimce her iki uygulama da olumlu olmakla birlikte, ikinci formül dava açma süresi ile gözetilen, idari işlemin uzun bir süre dava açma tehdidi altında kalmaması kaygısıyla bağdaşmamaktadır. İlk formül ise bu kaygıyı göz önüne alması ve idari istikrar ile hukuk devleti ilkelerinin bir arada gözetildiği bir yaklaşım olması sebebiyle daha makul görünmektedir.

KAYNAKÇA

ALİEFENDİOĞLU Yılmaz, “Anayasa Mahkemesince Verilen İptal Kararlarının Zaman İçinde Etkisi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 3, 1990, sf. 3-11.

AZRAK Ali Ülkü, “Anayasa Mahkemesi İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt 1, 1984, sf. 151-168.

Danıştay Dava Daireleri Kurulu Kararları I (1965-1978), Ankara, 1981.

DURAN Lütfi, “İdari Kazada Dava Açma Müddeti,” *İÜHF*, Cilt 11, Sayı 1-2, 1945, sf. 238-263.

KAYA Cemil, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 10.Maddesi Uyarınca İdareye Yapılan Her Yeni Müracaatın Dava Açma Süresini Canlandırması”, *İÜHF*, Cilt 69, Sayı 1-2, 2011, sf. 61-75.

KUZU Burhan, “Anayasa Mahkemesinin İptal Kararlarının Geriye Yürümezliği Sorunu”, *İÜHF*, cilt 52, sayı 1-4. 1986-1987, sf. 185-229.

TAN Turgut, *İdare Hukuku*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2011.

ULER Yıldırım, *İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları*, AÜHF Yayınları, Ankara, 1970.

ULER Yıldırım, “Anayasa Mahkemesi Kararları Geriye Yürür”, *Bahri Savcı’ya Armağan*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları 7, Ankara, 1988, sf. 515-534.

www.anayasa.gov.tr (Kararlar Bilgi Bankası)

www.palmiyeweb.com (Palmiye İçtihat Bilgi Bankası)